

APRESIASI KEILMUAN TUAN HUSIN KEDAH TERHADAP PERKEMBANGAN ILMU HADIS DI TANAH MELAYU

[Tuan Husin Kedah's Appreciation Of The Development Of Hadith In Tanah Melayu]

MOHD IKRAM MOHD NAWI¹ Mohd Norzi Nasir², Mohd Asri Ishak³

¹ Fakulti Pengajian Peradaban Islam, Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS), Malaysia, ikramnawi@kuis.edu.my

* Corresponding Author:

²Fakulti Pengajian Peradaban Islam, Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS), Malaysia, mohdnorzi@kuis.edu.my

³Fakulti Pengajian Peradaban Islam, Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS), Malaysia, asri@kuis.edu.my

Keywords:

*Tuan Husain Kedah;
respected scholars;
hadis in Tanah Melayu*

ABSTRACT

Tuan Husain Kedah, whose full name is Shaykh Husain Nasir Bin Muhammad Tayyib al-Mas'udi al-Banjari, is one of the most respected scholars throughout Tanah Melayu and not only in Kedah. This article will discuss the intelligence of Tuan Husain Kedah, a respected scholar who contributed to the growth of Islamic studies in Tanah Melayu. The main objective of the discussion is to trace the evolution of Tuan Husain Kedah's studies and how they shaped his academic quality. By examining the genealogy of this study, it can be shown that Tuan Husain Kedah inherited his knowledge from his teachers in a field of expertise, including the area of hadith. Indirectly, this debate will describe the context of his life, including education, mentors, students, thoughts, and his contribution to the world, as well as the legacy he left behind as a natural treasure of the archipelago

Kata Kunci:

*Tuan Husain Kedah; ulama
besar Kedah; hadis Tanah
Melayu*

ABSTRAK

Shaykh Husain Nasir Bin Muhammad Tayyib al-Mas'udi al-Banjari masyhur dengan panggilan Tuan Husain Kedah, merupakan salah seorang ulama besar Kedah yang sangat berjasa, bukan sahaja di Kedah, malah di kawasan lain seluruh Tanah Melayu. Artikel ini akan membincangkan kupasan tentang keintelektualan Tuan Husain Kedah sebagai ulama yang disegani dalam menyumbang ke arah perkembangan dan pembangunan pengajian Islam di Tanah Melayu. Fokus utama perbincangan adalah untuk menelusuri perkembangan pengajian Tuan Husain Kedah dalam membentuk kualiti keilmuan beliau yang mana dengan melihat kepada silsilah pengajian ini dapat membuktikan keilmuan Tuan Husain Kedah yang semestinya diwarisi daripada guru-guru beliau dalam sesuatu bidang ilmu termasuk dalam bidang hadith. Secara tidak langsung perbincangan ini akan membentangkan perihal latar belakang kehidupan beliau terutama perihal pendidikan, guru-guru, murid-murid beliau, hasil sumbangan idea dan ketokohan, juga karya-karya yang telah beliau tinggalkan sebagai khazanah alam Nusantara. Nukilan-nukilan sumbangan Tuan Husain Kedah berkaitan bidang hadith membuktikan beliau mempunyai sumbangan keilmuan dalam bidang

hadis yang mana diwarisi daripada guru-guru beliau yang diiktiraf sebagai ahli dalam bidang hadis. Tuan Husain Kedah juga disebutkan sebagai salah seorang tokoh yang telah menyumbang ke arah perkembangan ilmu hadis di Tanah Melayu.

Received: October 30, 2022

Accepted: November 30, 2022

Online Published: December 31, 2022

1. Pendahuluan

Tuan Husain Kedah merupakan salah seorang tokoh ulama yang terkenal di Kedah pada sekitar awal abad ke-20 Masihi. Beliau bukan hanya merupakan tokoh ulama pada zamannya, malah tidak keterlaluan andainya dikatakan bahawa ketokohan beliau menjangkau zaman-zaman terkemudian berdasarkan sumbangan-sumbangan yang telah dicurahkan dalam mengembangkan sistem pengajian Islam seterusnya menyebarkan kefahaman agama kepada masyarakat Tanah Melayu (Rejab, 1992).

Sebagaimana yang direkodkan oleh Wan Mohd Saghir Abdullah, nama lengkap Tuan Husain Kedah ialah Haji Husain bin Muhammad Nasir bin Syeikh Muhammad Tayyib bin Syeikh Mas^{cu}d bin Qadi Abu Su^{cu}d bin Syeikh Muhammad Arshad al-Banjari (Abdullah W. M., 2005). Perkataan al-Banjari yang selalu digunakan pada akhir nama beliau menunjukkan bahawa Tuan Husain Kedah adalah dari rumpun bangsa Banjar, dan nenek moyangnya berasal dari Kelampayan, Martapura, Banjar Masin (Rejab, 1992). Berdasarkan susur galur nama-nama tersebut, dapat diperhatikan bahawa silsilah keturunan Tuan Husain Kedah adalah terdiri daripada para ulama, iaitu bermula daripada Syeikh Muhammad Arshad al-Banjari yang merupakan seorang ulama besar Kalimantan (1710M-1812M) dan juga merupakan seorang ulama terbilang di kepulauan Melayu (Besar, 2009).

Azyumardi Azra menyebutkan bahawa Syeikh Muhammad Arshad al-Banjari merupakan ulama besar tanah Banjar sebagaimana yang tercatat dalam sejarah Kerajaan Banjar. Malah beliau seorang ulama besar yang amat disegani dan merupakan pengaruh yang amat besar dalam sejarah perkembangan Islam di Nusantara (Azra, 2009). Wan Mohd Saghir Abdullah menyatakan nama lengkap beliau ialah Syeikh Muhammad Arshad bin Abdullah bin Abdur Rahman al-Banjari bin Sayyid Abu Bakar bin Sayyid Abdullah al-Aidrus bin Sayyid Abu Bakar al-Sakran bin Sayyid Abd al-Rahman al-Saqaf bin Sayyid Muhammad Mawla al-Dawilah al-Aydrus, dan seterusnya sampai kepada Sayyidina Ali bin Abi Talib dan Sayyidatina Fatimah bint Nabi Muhammad SAW (Abdullah W. M., 2005).

Asal-usul keturunan Tuan Husain Kedah bertapak di Kedah adalah bermula dengan datuknya, Qadi Abu Su^{cu}d bin Syeikh Muhammad Arshad al-Banjari yang mana merupakan seorang ulama terkenal di Kalimantan (Besar, 2009). Qadi Abu Su^{cu}d telah mengambil keputusan untuk menabur jasa dan bakti dengan menetap di Kedah atas permintaan Sultan Kedah pada waktu itu untuk mengajarkan ilmu agama kepada baginda dan juga rakyat Kedah (Ahmad, 2011).

Susur galur keturunan terus berkembang, Qadi Abu Su^{cu}d telah dikurniakan seorang anak lelaki yang diberi nama Mas^{cu}d. Mewarisi keilmuan bapanya, beliau juga merupakan seorang ulama yang disegani. Menurut Suhanim Abdullah, pada zaman pemerintahan Sultan Ahmad Tajudin Halim Shah Ibni al-Marhum Sultan Abdullah (1804M-1843M), Syeikh Mas^{cu}d telah dilantik sebagai panglima perang kerajaan Kedah semasa menentang kerajaan Thailand (Siam-Buddha). Syeikh Mas^{cu}d telah terkorban dalam peperangan tersebut, sebagaimana tercatat, nama beliau telah diukir di dalam beberapa buah manuskrip sebagai Mas^{cu}d al-Shahid Syeikh Mas^{cu}d telah dikurniakan empat orang anak, salah seorangnya bernama Syeikh Muhammad Tayyib yang merupakan datuk kepada Tuan Husain Kedah, juga merupakan tokoh ulama dan guru yang terkenal pada zamannya (Abdullah S., 2014). Syeikh Muhammad Tayyib telah mengasaskan sebuah sekolah pondok di Titi Gajah, Kedah pada 1870. Di samping mengajar beliau juga mengarang beberapa buah kitab agama (Rejab, 1992). Pada ketika itu beliau juga merupakan mufti dan penasihat kepada Sultan Ahmad Tajuddin Mukarram Shah (1853-1879) (Abdullah S., 2014). Bapa kepada Tuan Husain Kedah iaitu Haji Muhammad Nasir juga merupakan seorang ulama, beliau seorang yang gemar merantau, berniaga dan berdakwah di kepulauan Melayu. Oleh sebab yang demikian Tuan Husain Kedah membesar di bawah jagaan datuknya Syeikh Muhammad Tayyib (Besar, 2009).

Menurut Wan Mohd Saghir Abdullah, Tuan Husain Kedah telah dilahirkan di Titi Gajah, Alor Setar, Kedah pada hari Ahad pada tanggal 20 Jumad al-Awwal 1280H bersamaan 2 November 1863M (Abdullah W. M., 2004). Ishak Mohd Rejab mencatatkan bahawa, semasa kecil Tuan Husain Kedah lebih mesra dan dikenali dengan panggilan Cik Megat sebelum dikenali dengan panggilan Tuan Husain Kedah. Gelaran Megat ini diberikan adalah disebabkan ibu beliau, Tengku Fatimah binti Tengku Mahmud dari Bukit Tinggi berketurunan Diraja Kubang Pasu manakala ayahnya dari golongan kebanyakan dan kebiasaannya anak lelaki hasil dari perkahwinan ini diberi gelaran Megat (Rejab, 1992).

2. Kembara Ilmu Tuan Husain Kedah

Ketokohan Tuan Husain Kedah sebagai seorang ulama yang disegani adalah suatu yang tidak dapat dinafikan. Akan tetapi ketinggian ilmu yang dimiliki beliau tidak sempurna tanpa guru-guru yang ikhlas mendidik dalam mencurahkan segala ilmu yang dimiliki dan sudah semestinya guru tersebut juga merupakan ahli dalam bidang yang diajarkan. Menurut Ishak Mohd Rejab (1992), antara guru-guru beliau yang tercatat dalam karya-karya yang terkumpul ialah:

- i. Syeikh Muhammad Tayyib bin Shaykh Mas^{rud} bin Qadi Abu Sucud bin Shaykh Muhammad Arshad al-Banjari.
- ii. Tuan Samela (Tuan Guru Pondok Samela).
- iii. Syeikh Abdul Qadir bin Abdul Rahman al-Fahani.
- iv. Syeikh Ahmad bin Zaini Dahlan.
- v. Syeikh Muhammad bin Salayman Hasbullah al-Makki.
- vi. Syeikh Nawawi al-Bantani.
- vii. Syeikh Umar Sumbawa.
- viii. Syeikh Ahmad Umar Bali.
- ix. Syeikh Ahmad Lingga.
- x. Syeikh Wan Ahmad al-Fatani.

Proses pembelajaran Tuan Husain Kedah tidak terhad pada sesuatu bidang sahaja, malah merangkumi banyak bidang ilmu, termasuk ilmu-ilmu hadis. Ini merupakan satu catatan yang penting, dengan menelusuri keahlian guru-guru beliau yang merangkumi segenap bidang keilmuan Islam, secara tidak langsung keintelektualan yang diwarisi oleh Tuan Husain Kedah juga dapat ditelusuri melalui proses pembelajaran yang diterima beliau.

Catatan yang tertulis menyatakan bahawa Tuan Husain Kedah telah berangkat ke Mekah pada tahun 1892 bersama isteri beliau Wan Khadijah. Keberangkatan beliau ke Mekah adalah untuk menunaikan ibadah haji dan dalam masa yang sama melanjutkan pelajaran dan menambahkan ilmu pengetahuan agama beliau (Ahmad, 2011). Antara tokoh ulama yang menjadi sahabat beliau yang akrab semasa di Mekah ialah Haji Mohd Yusuf Kelantan, yang dikenali dengan gelaran Tok Kenali dan Haji Wan Sulaiman bin Wan Sidek juga dikenali dengan Pak Wan Sulaiman (Rejab, 1992).

Pada ketika itu, adalah tidak lengkap bagi para pencinta ilmu jika tidak melanjutkan pelajaran ke Timur Tengah yang merupakan pusat keilmuan terulung yang telah melahirkan sekian ramai ulama-ulama besar dunia. Azyumardi Azra dalam kajiannya menegaskan bahawa adalah menjadi tradisi masyarakat Islam di Asia tenggara terutamanya pada abad ke-17 sehingga pertengahan kurun ke-19 berhijrah ke Arab Saudi untuk menimba ilmu dan memahirkan diri dengan segala ilmu yang ada. Kebanyakan daripada mereka yang menuntut ilmu di Mekah dan juga Madinah akhirnya menjadi ulama terkemuka di tanah air masing-masing (Azra, 2005). Sebagaimana yang tersebut, antara ulama Tanah Melayu yang telah berhijrah ke Mekah dalam urusan menuntut ilmu, salah seorang adalah Tuan Husain Kedah yang mana tidak melepaskan peluang keemasan tersebut ketika menjejakkan kaki ke Tanah Haram.

Haramayn, telah berkurun lamanya sejak permulaan Islam telah dikenali sebagai pusat utama pengajian Islam dan ini adalah suatu yang tidak mustahil kerana Nabi s.a.w. merupakan sumber ilmu yang mana hidup dan memulakan ajaran Islam di sana. Seiring dengan perkembangan Islam dari semasa ke semasa telah melahirkan satu jaringan pengajian merentas seluruh pelusuk dunia yang turut menjalinkan pertemuan dunia keilmuan di

antara Timur Tengah dan Kepulauan Nusantara dan sememangnya *Haramayn* merupakan pusat kepada tranformasi ini. Posisi penting kedua kota suci ini, khususnya berkaitan dalam ibadah haji telah mendorong sejumlah besar ulama dan penuntut dari berbagai wilayah dunia untuk datang dan bermukim di sana yang kemudiannya menghasilkan wacana ilmiah yang hebat. Tidak terkecuali *Haramayn* pada waktu tersebut masyhur dan tersebar meluas dengan pengajian ilmu-ilmu hadis. Ini adalah sebagaimana yang dibentangkan oleh Azra melalui *Jaringan Ulama Timur Tengah Dan Kepulauan Nusantara Abad 17 dan 18* yang mana turut mengemukakan rantaian silsilah pengajian hadis ulama Nusantara (Azra, 2005).

Jalinan keilmuan di antara dunia pengajian ulama Nusantara dan Timur Tengah telah membuktikan tahap ketulinan dan kesahihan suasana pengajian ilmu yang berlangsung apabila adanya di kalangan ulama Nusantara yang diberikan kepercayaan dan pengiktirafan untuk memberikan kuliah-kuliah di Tanah Haram seterusnya menjadi ulama terkemuka di sana.

Di antara ulama besar dan masyhur di Tanah Haram yang telah menjadi guru kepada Tuan Husain Kedah ialah Syeikh Nawawi al-Bantani (Rejab, 1992). Menurut Wan Mohd Saghir Abdullah, nama lengkap beliau ialah Syeikh Muhammad Nawawi bin Umar Ibn Arabi bin Ali al-Jawi al-Bantani. Dilahirkan pada tahun 1230H/1814M dan meninggal pada 1314H/1897M. Syeikh Nawawi al-Bantani telah diberikan gelaran "*al-Nawawi al-Thani*" yang bererti "*Imam al-Nawawi yang kedua*". Ini kerana tahap keilmuan beliau yang tiada tolok banding yang diakui alim dalam semua bidang ilmu keislaman (Abdullah W. M., 2005). Beliau telah menjadi antara salah seorang ulama Jawi yang paling terkenal di *Haramayn* (Azra, 2005).

Syeikh Nawawi al-Bantani turut mendapat undangan daripada pihak Universiti al-Azhar, Mesir untuk memberikan ceramah atau fatwa-fatwa pada beberapa perkara yang tertentu setelah kemasyhuran beliau tersebar sehingga ke Timur Tengah (Abdullah W. M., 2005). Menurut Azyumardi Azra (2009), keintelektualan beliau telah mendapat pujian daripada pihak Universiti al-Azhar Mesir dan memberikan beliau gelaran *Sayyid 'Ulama' al-Hijaz* yang bermaksud "*seorang ketua bagi para cendekiawan Hijaz*".

Ahmad Levi (2010) melalui kajiannya menyebutkan kemasyhuran Syeikh Nawawi al-Bantani dalam bidang keilmuan sememangnya dipandang tinggi sehingga beliau dianugerahkan pelbagai gelaran dan antaranya "*al-Imam al-Muhaqqiq wa al-Fahhamah al-Mudaqqiq*" yang bermaksud "*seorang Imam yang menguasai, memahami dan pakar dalam bidang ilmu pengetahuan secara terperinci*".

Syeikh Nawawi al-Bantani telah melanjutkan pengajian ke Mekah seawal umur 15 tahun dan telah belajar kepada beberapa orang ulama terkemuka di sana seperti Syeikh Nahrawi, Syeikh Ahmad Zayni Dahlan, dan Syeikh Ahmad Domyati. Di samping itu, beliau juga belajar kepada Syeikh Muhammad Khatib al-Hanbali di Madinah (Azra, 2009).

Menurut Siti Nur Wakhidah (2009) dalam kajiannya, Syeikh Ahmad Zayni Dahlan dan Syeikh Ahmad Domyati merupakan ulama yang mempunyai kepakaran dalam bidang hadis (*muhaddith*). Begitu juga ketika di Madinah, beliau telah mempelajari ilmu hadis di bawah bimbingan Syeikh Muhammad Khatib al-Hanbali sehingga memperoleh ijazah dan telah diberikan kepercayaan oleh Syeikh Muhammad Khatib al-Hanbali untuk mengajar dan menyampaikan ilmu hadis.

Syeikh Nawawi al-Bantani juga telah belajar kepada beberapa orang ulama besar Mekah, baik dari kalangan ulama Nusantara dan juga ulama asli Timur Tengah dan lain-lain. Di antara guru-guru beliau tersebut ialah Syeikh Ahmad Khatib Sambas, Syeikh 'Abd al-Ghani Bima, Syeikh Yusuf Sumbulawani dan Syeikh 'Abd al-Hamid Daghestani (Azra, 2009). Antara guru-guru beliau yang lain sebagaimana direkodkan Wan Mohd Saghir Abdullah ialah Syeikh Zainuddin Acheh, Syeikh Shihabuddin, Syeikhah Fatimah binti Syeikh 'Abdul Samad bin 'Abdul Rahman al-Falimbani, Syeikh Mahmud Kinan al-Falimbani, Syeikh 'Aqib bin Hasanuddin al-Falimbani dan kemungkinan ramai lagi yang belum dapat dicatat (Abdullah W. M., 2005). Setelah sekian lama belajar, Syeikh Nawawi al-Bantani mula berbakti sebagai pendidik. Beliau turut diberi kepercayaan dan telah berkhidmat sebagai Imam di Masjid al-Haram Mekah selama lebih kurang 10 tahun (1860-1870) (Azra, 2009).

Syeikh Nawawi al-Bantani merupakan seorang tokoh yang memiliki kepakaran yang tinggi dalam pelbagai disiplin ilmu termasuklah bidang hadis. Wan Mohd Saghir Abdullah merekodkan hampir kesemua ulama

Asia Tenggara dalam menghasilkan karya-karya mereka, turut dinukilkan silsilah pengajian mereka, begitu juga dalam bidang hadis. Sebahagian besar sanad hadis ulama Asia Tenggara pada abad ke 19-20 diterima daripada Sayyid Muhammad Ali bin Sayyid Zahir al-Watri al-Hanafi, Sayyid Husayn bin Sayyid Muhammad al-Habshi, Sayyid Abu Bakr Shatta, Sayyid Ahmad Zayni Dahlan dan lain-lain. Sebagaimana tersebut, Shaykh Nawawi al-Bantani juga memiliki sanad pengajian hadis melalui Syeikh Zainuddin Aceh yang bersambung sanad kepada Syeikh Dawud al-Fatani. Syeikh Nawawi al-Bantani juga mempunyai sanad hadis kepada Syeikh Abdul Samad al-Falimbani yang mana ia merupakan sanad *musalsal* sampai kepada kesemua pengarang-pengarang *Kutub al-Sittah* (Abdullah W. M., 2005).

Menurut Wan Mohd Saghir Abdullah (2005), Syeikh Nawawi al-Bantani telah menukulkan dua buah kitab yang mana ianya khusus membawa perbincangan mengenai hadis iaitu *Tanqih al-Qawl al-Hathith Bi Sharh Lubab al-Hadith* yang merupakan syarah kepada kitab *Lubab al-Hadith* karya al-Suyuti dan satu lagi ialah kitab *Nasa'ih al-Ibad* yang merupakan syarah kepada kitab *Munabbihat 'Ala al-Isti'dad* karya Ibn Hajar.

Seterusnya, Tuan Husain Kedah sempat berguru kepada Syeikh Wan Ahmad bin Muhammad Zayn bin Mustafa al-Fatani, juga merupakan ulama besar dan masyhur Tanah Haram dan beliau merupakan guru Tuan Husain Kedah yang paling muda semasa di Mekah dengan jarak beza umur Syeikh Ahmad al-Fatani lebih tua antara tujuh (7) atau lapan (8) tahun sahaja dari Tuan Husain Kedah (Abdullah W. M., 2005).

Azyumardi Azra menjelaskan, di samping belajar dengan ayahnya sendiri iaitu Syeikh Muhammad Zayn bin Mustafa bin Muhammad al-Fatani yang merupakan ulama yang cukup terkenal di Patani dan dicatatkan sebagai salah seorang murid kepada Syeikh Dawud al-Fatani, Syeikh Ahmad al-Fatani juga belajar dengan ramai ulama-ulama besar Mekah. Antara guru-guru beliau ialah Syeikh Ahmad Khatib al-Sambasi dan murid-murid Syeikh Ahmad Dawud al-Fatani yang lainnya seperti Shaykh Abdul Ghani Bima, Syeikh Ahmad Nahrawi, Syeikh Abdul Hamid Daghestani, Syeikh Yusuf Sumbawa dan lain-lain. Di samping berguru kepada ulama-ulama al-Jawi beliau juga turut berguru kepada ulama-ulama asal Timur Tengah seperti Syeikh Ahmad Zayni Dahlan, Syeikh Bakr Shatta dan lain-lain (Azra, 2009).

Ketokohan Syeikh Ahmad al-Fatani sebagai seorang ulama terkemuka di Mekah terserlah apabila beliau telah menjadi wakil ulama-ulama Mekah setiap kali berlangsungnya persidangan ulama di peringkat antarabangsa. Malah dicatatkan antara peristiwa terpenting beliau telah diberikan kepercayaan oleh ulama Mekah untuk mencari titik perdamaian dalam pertikaian khilafiyah antara Sayyid Muhammad Yusuf al-Nabhani (Bayrut) dengan Syeikh Muhammad Abduh (Mesir). Ketokohan Syeikh Ahmad al-Fatani juga terserlah apabila beliau diberikan kepercayaan kerajaan Turki ^{Uthmaniyyah} yang dilantik sebagai tokoh bahasa dan sastera Arab kerajaan Turki ^{Uthmaniyyah} di Hijaz dan penasihat Raja Mekah. Beliau ditugaskan meneliti setiap urusan persuratan kerajaan yang menggunakan bahasa Arab dengan betul mengikut susunan tatabahasa Arab. Manakala beliau ditugaskan sebagai penasihat Raja Mekah dalam urusan secara langsung di antara Sultan Abdul Hamid Khan Thani dan Raja Mekah tanpa perantaraan lain. Begitu juga dicatatkan beliau turut menjadi penasihat Sultan-Sultan Melayu walaupun tidak rasmi seperti kerajaan Turki ^{Uthmaniyyah} (Abdullah W. M., 2005).

Catatan sejarah menunjukkan pelbagai gelaran telah diberikan oleh para ulama kepada Syeikh Ahmad al-Fatani sebagaimana yang dilampirkan oleh Shamsul di dalam disertasi beliau (Nor, 2014). Antara gelaran yang diberikan ialah "*al-'alim al-'allamah*". Dinukilkan Syeikh Tengku Mahmud Zuhdi yang pernah mengajar di Madrasah Saulatiah, Mekah, menyebutkan gelaran untuk Syeikh Ahmad al-Fatani sebagai "*allamah al-munhala*" yang bermaksud "*tersangat alim kurniaan Tuhan*". Antara pujian-pujian lain ialah "*ma'dan al-fawadil*" yang bererti "*perbendaharaan orang yang terpuji*", "*jami' al-bayan wa al-ma'ani*" yang bererti "*orang yang terhimpun padanya penerangan dan rahsia*", "*qudwat al-'ulama' al-'amilin*" yang bererti "*ikutan para ulama yang beramal*" dan banyak lagi. Malah beliau juga turut mendapat pujian daripada orang-orang Barat. Menurut Wan Mohd Saghir Abdullah, orang Barat pertama yang memperkenalkan Syeikh Ahmad al-Fatani ialah Prof. C. Snouck Hurgronje, sarjana Orientalis Belanda, telah menggelarkan beliau "a savant of merit" yang telah diterjemah ke dalam bahasa Melayu dengan maksud seorang sarjana ulung (Abdullah W. M., 2005).

Sebagaimana yang diperjelaskan Wan Mohd Saghir Abdullah (2005), Syeikh Ahmad al-Fatani juga mempunyai keahlian dalam bidang hadis. Syeikh Ahmad al-Fatani turut mempunyai sanad hadis *musalsal* hingga kepada pengarang kitab-kitab hadith yang terkenal dan muktabar melalui sanad Sayyid Muhammad Ali bin Sayyid

Zahir dan Shaykh Abdil Qadir al-Shibli al-Tarablusi. Antara lain beliau turut menerima sanad hadis Sayyid Husayn bin Sayyid Muhammad al-Habshi.

Menurut Wan Mohd Saghir Abdullah (2005), Syeikh Ahmad al-Fatani turut menukikan karya mengenai hadith yang dinukilkan berbahasa Arab dan juga Melayu. Antaranya ialah, *Bisharat al-^cAmilin*, *Hadith Memulakan Makan Dengan Garam Dan Disudahi Dengannya*, *Hadith-Hadith Pilihan*, *Daftar Rijal Hadith* dan lain-lain yang dimuatkan dalam *Hadiqat al-Azhar*.

Di antara guru Tuan Husain Kedah yang lain ialah Syeikh Ahmad Lingga (Mohd Rosdi, 2011). Menurut Wan Mohd Saghir Abdullah, hanya beliau seorang sahaja ulama yang berasal dari kepulauan Riau yang mengajar di Masjid al-Haram, Mekah yang diakui sebagai ulama besar. Nama lengkap beliau ialah Syeikh Ahmad bin Muhammad Yunus Lingga (Abdullah W. M., 2005).

Syeikh Ahmad Lingga juga merupakan seorang ulama yang mempunyai kepakaran dalam bidang hadis di Mekah pada zamannya sebagaimana yang dicatatkan. Wan Mohd Saghir Abdullah menukikan, salah seorang ulama besar, Qadi Haji Abu Bakar bin Haji Hasan, Qadi Muar, Johor merupakan salah seorang murid Syeikh Ahmad Lingga menyatakan bahawa Syeikh Ahmad Lingga telah mengajarkan *Sahih al-Bukhari* dan juga kitab-kitab hadis yang lain *Kutub al-Sittah*. Antara murid beliau lain yang terkenal ialah Syeikh ^cUthman al-Sarawaqi yang juga merupakan antara ulama besar Mekah yang disegani (Abdullah W. M., 2005).

Syeikh Ahmad Lingga mula mendapat pendidikan agama secara mendalam di Pondok Bendang Daya, Patani, seterusnya melanjutkan pengajian ke Mekah dan berguru kepada Sayyid Ahmad Zayni Dahlan, Syeikh Muhammad bin Sulayman Hasbullah al-Makki, Sayyid Ahmad al-Nahrawi dan ramai lagi. Syeikh Ahmad Lingga juga mempunyai karya penulisan hadis yang telah diberikan judul *Nasihah Ahl Wafa ^cAla Wasiyyat al-Mustafa*. Kandungannya merupakan terjemahan hadith wasiat Nabi Muhammad SAW kepada Sayyidina ^cAli RA yang pertama sekali dalam bahasa Melayu (Abdullah W. M., 2005).

Demikian perbincangan secara ringkas silsilah pengajian antara guru-guru Tuan Husain Kedah di Mekah yang diiktiraf dan mempunyai keahlian dalam bidang hadis dalam menelusuri keilmuan yang dititipkan kepada beliau terutama berkaitan bidang hadis. Di samping itu, ternyata ramai lagi guru-guru beliau semasa di Mekah, antara lainnya Syeikh Abdul Qadir bin Abdul Rahman al-Fathani, Sayyid Ahmad bin Zayni Dahlan, Sayyid Muhammad bin Sulayman Hasbullah al-Makki dan ramai lagi (Abdullah W. M., 2005).

Penelitian keterkaitan keintelektualan dan keilmuan Tuan Husain Kedah dengan menghubungkannya kepada guru-guru beliau, ulama besar Mekah seperti yang disebutkan, secara tidak langsung dapat dihuraikan bahawa Tuan Husain Kedah mewarisi kepakaran guru-guru beliau dalam segenap bidang ilmu agama Islam termasuk bidang hadis. Sudah semestinya kelahiran tokoh besar seperti Tuan Husain Kedah adalah hasil didikan guru-guru beliau yang juga merupakan intelektual terkemuka dan apa yang lebih penting yang perlu ditekankan di sini ialah kesemua guru-guru Tuan Husain Kedah yang disebutkan dalam perbincangan di atas adalah diiktiraf sebagai ulama yang mempunyai kepakaran dalam bidang hadis.

3. Keilmuan Dalam Bidang Hadis

Tuan Husain Kedah merupakan antara salah seorang ulama besar yang amat masyhur dengan kegigihan beliau menyebarkan ilmu pengetahuan Islam. Dalam kesibukan mengendalikan sekolah pondok dan mengajar, ianya tidak menghalang Tuan Husain Kedah daripada mengembangkan ilmu dan idea-idea melalui penulisan dan menghasilkan karya-karya keagamaan sebagai salah satu wasilah dalam menyebarkan ilmu pengetahuan agama Islam kepada masyarakat seterusnya menjadi warisan kepada generasi mendatang.

Menurut Ishak Mohd. Rejab, Tuan Husain Kedah mula menceburkan diri dalam alam penulisan pada ketika usianya meningkat 25 tahun (Rejab, 1992). Selama lebih kurang 49 tahun Tuan Husain Kedah berkecimpung dalam bidang penulisan, beliau telah berjaya menghasilkan karya penulisan dalam pelbagai bidang, antaranya ialah berkenaan dengan *tawhid*, *hadith*, *sirat al-rasul*, bahasa Arab (*ilm saraf*) dan juga *fiqh* (Ahmad, 2011).

Berbalik kepada fokus kajian dalam menitip keilmuan Tuan Husain Kedah dalam bidang hadis, di antara karya-karya beliau yang banyak terdapat sebuah karya dalam bidang hadis yang berjudul *Terjemah Hadith Jawahir al-Bukhari*. Menurut Wan Saghir, Tuan Husain Kedah menyebutkan judul sebenar terjemahannya itu ialah *Tadhkir Qaba'il Fi Tarjamat al-Bukhari*. Pada *muqaddimah* kitab, Tuan Husain Kedah menyatakan bahawa kitab ini adalah beliau terjemahkan segala lafaz hadis daripada *Jawahir al-Bukhari* dan sebahagian daripada *Sharh al Qastalaniy* yang telah dipopularkan oleh ulama Mesir moden, iaitu Syeikh al-^cAllamah Mustafa Muhammad Imarah al-Masriyyah daripada kitab *Hadiqat al-Ahadith al-Bukhari* yang mana terdapat lebih 700 hadis yang *sahih* di dalamnya (Abdullah W. M., 2005).

Ini merupakan satu tatapan yang menarik untuk dikongsikan bersama dalam membuktikan keilmuan Tuan Husain Kedah dalam bidang hadith. Menurut Latifah Abdul Majid (2008) dalam kajian beliau berjudul *The Bahr al-Madhi Of Shaykh Idris al-Marbawi And The Jawahir al-Bukhari Of Tuan Haji Husayn: Significance Hadith Texts For Malay Muslims As Tools For Religious, Political And Social Teaching During Twentieth Century* yang mana kajian ini membentangkan secara terperinci mengenai karya Tuan Husain Kedah, *Terjemah Hadith Jawahir al-Bukhari*, menyebutkan bahawa karya ini merupakan sebuah karya penulisan hadis silam yang hebat dan adalah mustahil bagi seseorang yang tidak mempunyai keilmuan dalam bidang hadis untuk menyusunnya. Dapatan ini turut diperkuatkan pada kajian lanjutan Latifah Abdul Majid (2010), berjudul *Jawahir al-Bukhari Of Tuan Haji Husayn: A Significance Hadith Text In Social Teaching For Malay Readers*. Ini secara tidak langsung merupakan bukti yang menunjukkan Tuan Husain Kedah juga mempunyai kemahiran dalam bidang hadis yang mana diwarisi daripada guru-guru beliau yang diiktiraf sebagai ahli dalam bidang hadis.

Berdasarkan satu kajian takhrij hadis yang dilakukan oleh Mohd Ikram (2015) terhadap sebuah karya Tuan Husain iaitu kitab *Usul al-Tawhid Fi Ma'rifat Turuq al-Iman Lirrab al-Majid*, hasil kajian mendapati terdapat juga hadis yang dinilai berada pada katogari mardud pada topik perbincangan yang dibawakan. Namun penelitian lanjutan mengesahkan bahawa keberadaan hadis bertaraf mardud itu tidaklah menjadikan karya tersebut tertolak namun sebaliknya menunjukkan metode penulisan pengarang yang baik. Ini kerana hadis yang bertaraf mardud tadi tidaklah dijadikan dalil utama perbincangan malah ianya juga dikuatkan dengan sandaran dalil yang lebih kuat.

Antara lainnya yang menyebutkan ketokohan Tuan Husain Kedah sebagai ulama yang mempunyai sumbangan kepakaran dalam bidang hadis adalah seperti yang disebutkan pada kajian yang berjudul *Historical Review of Classical Hadith Literature Malay Peninsula*. Kajian ini yang membawa perbincangan mengenai perkembangan penulisan hadis di Semenanjung Tanah Melayu sebelum kemerdekaan Tanah Melayu dalam sekitar abad ke-15 sehingga abad ke-20 yang menyebutkan tokoh-tokoh yang telah memberi sumbangan ke arah perkembangan hadis di Tanah Melayu secara ringkas yang mana antara salah seorangnya ialah Tuan Husain Kedah (M.A., 2011).

Juga disebutkan dalam kajian lain, *The Trail of Hadith Scholars and Their Works in the Malay Region*, merupakan satu kajian yang diberikan tumpuan dalam menelusuri tokoh-tokoh yang memberikan sumbangan dalam menyebarkan ilmu hadis di Tanah Melayu dalam lingkungan abad ke-17 sehingga abad ke-20. Kajian hanya menyebutkan secara ringkas tokoh dan sumbangan masing-masing yang mana salah seorang daripada tokoh-tokoh tersebut adalah Tuan Husain Kedah (Jawiah Dakir, 2012).

4. Pewaris Ilmu Tuan Husain Kedah

Kesarjanaan Tuan Husain Kedah dan kemasyhuran beliau sebagai ulama terkemuka telah membuatkan ramai penuntut-penuntut ilmu datang ke pondok beliau untuk mendalami ilmu. Ke mana sahaja Tuan Husain Kedah pergi beliau akan menubuhkan pusat pengajian dan sudah pasti ianya akan menjadi tumpuan bagi mereka yang ingin mempelajari dan mendalami ilmu-ilmu agama (Rejab, 1992).

Penuntut-penuntut yang datang ke pondok beliau bukan hanya terdiri daripada rakyat tempatan, malah ada juga dari Patani dan Indonesia. Menurut Ishak Mohd Rejab (1992), jumlah keseluruhan pelajar Tuan Husain Kedah tidak dapat dinyatakan berapa jumlahnya secara tepat kerana ketiadaan rekod bagi bilangan tersebut. Namun begitu jumlah sebenar sememangnya ramai. Dianggarkan bahawa bilangan penuntut beliau di Bohor

mencecah 600 orang dan di Pantai Merdeka mencecah 400 orang. Manakala di Selengkoh, bilangan pusat pengajian yang dibuka berjumlah 50 buah pondok, di Batu Enam Belas, Padang Lumat pula 40 buah pondok, manakala di Pokok Sena pula 100 buah pondok. Antara penuntut-penuntut Tuan Husain Kedah yang ternama ialah:

- i. *Allahyarham* Lebai Zakaria, dari Pahang, beliau meninggal dunia pada waktu umurnya masih muda.
- ii. *Allahyarham* Tuan ^oUmar, iaitu adik kepada Lebai Zakaria Pahang.
- iii. *Allahyarham* Lebai Daha dari Perak.
- iv. *Allahyarham* Lebai Sulung dari Sungai Belingkas.
- v. *Allahyarham* Haji Turidi dari Bagan Darok.
- vi. *Allahyarham* Haji Wan Nik, Cik Nik dan Wan Din dari Patani
- vii. *Allahyarham* Sheykh Isma^oil Hamzah, bekas Mufti Perak.
- viii. *Allahyarham* Ni^omatullah Tuan Haji Ahmad Tuan Husayn anak kepada Tuan Husayn Kedah.
- ix. Tuan Haji Wan Abdullah Zawawi b, Haji Wan Muhammad, bekas Qadi Perak.
- x. Tuan Haji Abdul Rahman b. Haji Abdullah (Datok Murshid di-Raja, A.M.N.; J.P. Kedah)
- xi. Tuan Haji Ghazali b. Haji Arshad, Mudir Sekolah al-Irshadiyyah al-Diniyyah, Bagan Datok, Perak.

Terdapat sumber-sumber yang menyatakan bahawa Tuan Syeikh Idris al-Marbawi, pengarang kitab Bahr al-Mazi iaitu syarah hadis Sunan al-Tirmidhi juga merupakan penyusun kamus *al-Marbawi* adalah salah seorang murid kepada Tuan Husain Kedah ketika beliau mengajar di sekolah pondoknya di Bohor (1890-1913) (Rejab, 1992).

7. Kesimpulan

Dapatan perbincangan telah berjaya dalam menyingkap keserjanaan Tuan Husain Kedah yang menguasai pelbagai disiplin ilmu agama Islam. Melalui catatan kembara ilmu beliau, ketokohan para guru-guru beliau telah membuktikan bahawa Tuan Husain Kedah telah mendapat pendidikan yang berkualiti seterusnya telah melahirkan Tuan Husain Kedah yang dikenali sebagai salah seorang ulama yang disegani di Tanah Melayu. Idea-idea, buah fikiran dan karya-karya Tuan Husain Kedah menyerlahkan lagi ketokohan dan keahlian yang dimiliki oleh beliau dalam pelbagai disiplin ilmu. Tuan Husain Kedah juga disebut sebagai salah seorang tokoh yang telah menyumbang ke arah perkembangan ilmu hadis di Tanah Melayu. Nukilan-nukilan sumbangan Tuan Husain Kedah berkaitan bidang hadis membuktikan keilmuan beliau dalam bidang hadis yang diwarisi daripada guru-guru beliau yang juga merupakan ulama terkemuka dalam pelbagai cabang disiplin ilmu Islam.

Rujukan

- Abdullah, S. (2014). *Pemikiran Tokoh Ulama Banjar Kedah*. Johor: Penerbit UTHM.
- Abdullah, W. M. (2004). *Wawasan Pemikiran Islam Ulama Asia Tenggara*. Kuala Lumpur: Khazanah Fathaniyah.
- Abdullah, W. M. (2005). *Koleksi Ulama Nusantara*. Kuala Lumpur: Khazanah Fathaniyah.
- Ahmad, M. R. (2011). *Ilmuan Nusantara*. Selangor: PTS Islamika Sdn. Bhd.
- Avivy, A. L. (2010). *Syeikh Muhammad Nawawi al-Bantani: Kajian Terhadap Metodologi Penulisan Hadis Dalam Karya-Karyanya*. UKM.
- Azra, A. (2005). *Jaringan Ulama Timur Tengah dan Kepulauan Nusantara Abad XVII & XVIII: Akar Pembaharuan Islam Indonesia*. Indonesia: Kencana.
- Azra, A. (2009). *Ensiklopedi Ulama Nusantara*. Jakarta: Gelegar Media Indonesia.
- Besar, Z. B. (2009). *al-Jawahir al-Sufiyyah : Huraian Kitab*. Selangor: Mahzum Book Services.
- Daud, I. C. (2012). *Tokoh-Tokoh Ulama Semenanjung Melayu*. Kelantan: Majlis Agama Islam dan Adat Istiadat Melayu.
- Jawiah Dakir, A. L. (2012). The trail of hadith scholars and their works in the Malay region. *Advances in Natural and Applied Sciences*, 6(7): 1156-1161.
- M.A., A.-R. a. (2011). Historical Review of Classical Hadith Literature in Malay Peninsula. *International Journal of Basic & Applied Sciences IJBAS-IJENS*, Vol: 11 No: 02.

Published biannually by:
HADITH AND AQIDAH RESEARCH INSTITUTE (INHAD),
Selangor International Islamic University College (KUIS)
Email: jurnalhadis@kuis.edu.my
Web: www.jurnal.kuis.edu.my/hadis/
Bandar Seri Putra, 43600, Bangi, Selangor (Darul Ehsan) Malaysia.
Tel: 03-8911 7000 Ext: 6129/6130, Fax: 03-8926 6279
Vol. 13, No. 24 (DECEMBER 2022)

- Majid, L. A. (2008). *The Bahr al-Madhi Of Shaykh Idris al-Marbawi And The Jawahir al-Bukhari Of Tuan Haji Husayn: Significance Hadith Texts For Malay Muslims As Tools For Religious, Political And Social Teaching During Twentieth Century*. Lampeter: University Of Wales.
- Majid, L. A. (2010). *Jawahir al-Bukhari Of Tuan Haji Husayn: A Significance Hadith Text In Social Teaching For Malay Readers*. . *Jurnal Hadhari*, Bil. 3.
- Mohd Ikram bin Mohd Naw, L. b. (2015). *Kualiti Hadith Dalam Kitab Usul al-Tawhid Karya Tuan Husayn Kedah Tumpuan Kepada Hadith Pada Bab Zakat*. *Journal Hadis: Hadith And Aqidah Research Institute (INHAD)*, bil: 10, hlm 57-66.
- Nor, S. b. (2014). *Takhrij al-Hadith Dalam Kitab Bisharat al-^cAmilin wa Nadharat al-Ghafilin Karya Shaykh Ahmad Bin Muhammad Zain al-Fatan*. Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Rejab, I. M. (1992). *Haji Husain Mohd. Nasir al-Mascudi al-Banjari, 1863-1935 Tok Guru dan Pengarang* . Ismacil Mat (pnyt), Ulama Silam Dalam Kenangan.
- Wakhidah, S. N. (2009). *Penafsiran Nawawi al-Bantani Tentang Fitrah Dlam Tafsir Marah Labid Li Kashf Macna Qur'an Majid dan Implikasinya Dalam Kehidupan Sosial*. Yogyakarta: Universitas Islam Negeri Sunan Kalijaga.